

**Esmira Fuad,
dos, dok**

"GÜNƏŞİN ÜZÜNƏ BAX..."

AĞACA SÖYKƏN, DARIX...

Yazıma bu başlığı təsadüfən seçmədim... Çünki eynilə şeirində təsvir etdiyi kimi, bir şəkli var Fərqanənin... Ağaca söykənib günəşə baxır və... darıxır, həm də çox... ilkbaharın astanasında doğulub elə baharın oğlan çağında, doğanın gül-çiçəkləri ilə insanın üzünə güldüyü bir zamanda dünyadan köçünü çəkdi (Sən demə, Fərqanənin "Mən sənə darıxmaq öyrədəcəyəm" adlı şeiri varmış, bilməmişəm və... yəqin vəhyin diqtəsi ilə yazıma bu başlığı seçmişəm)... Düşünürəm ki, "Təndir" şeiri ilə sevdiyim Fərqanə elə ən çox bahar üçün darıxıb... Əyninə özgə don geyməyən, Təndir tüstüsündən yüz don geyinən, Başını bir kəsə əyməyən, Təndirə çatanda min yol əyilən anası və həyətlərindəki o təndir üçün darıxıb, itirdiyi əzizləri və bütövlükdə bir xalq, millət olaraq kayb etdiyimiz dəyərlər, dədə-baba torpaqlarımız, artıq keçmişə dönmüş bəxtəvər çağlar üçün darıxıb...

Bütün bunlar, darıxdığı nəsnelər könlündə qubar bağlayıb... Özünün etirafı bu düşüncələrimə o qədər aydınlıq gətirir ki... "Kim deyir ki, şair xoşbəxt idi? Mənə bir xoşbəxt şair göstər. Şair xoşbəxt olsa, şair olmaz ki! Tanrı sevdiyi bəndələrə əzab verər. Şair yaranan gündən kədərə söykənir. Kimsələr çəkən bir dərdi, şairlər min qat keçirir... Zamanın bütün ağırları şair ürəyindən gəlib keçir. Hamı şairdən umur. Bədbəxtlik deməzdim, amma şairi cəmiyyətdən ayıran onun normadan artıq həssaslığıdır, hamıya inamıdır. Şair, hansı yaşda olur olsun, uşaqdır" (<http://manevr.az/karusel/5295>). Sonralar, Vətənə, Qarabağa, anasına və analara həsr elədiyi başqa şeirlərini də oxudum və... özü də ana olan bir şairin milli dəyərlərə, qutsal varlıqlara dibsiz məhəbbətinin şahidi oldum...

Həyatda ən çətin şey yaşadığın ömür boyunca qazandığın dostları heç bir axsaqlığa yol vermədən qoruyub saxlamaqdı... Fərqanə bu üzdən xoşbəxt idi, gözəl dostlar qazanmışdı... O dostları dinləyəndə onun necə böyük ürək sahibi olduğunu və dost yolunda hər bir fədakarlığa gedə biləcəyini və getdiyini anlayırsan... Aləmzərin, Naringülün, Şəfəqin, Güllünün, Qulu Ağsəsin, Faiq Balabəylinin, İlham Qəhrəmanın, Qəşəm Nəcəfzadənin və neçə-neçə soydaşımızın simasında bir daha "DOST" sözünün qutsallığını düşünürsən... Aləmzərin bu günədək qurumayan göz yaşları... Güllünün, Naringülün sızıltıları, İ.Qəhrəmanın "Fərqanənin ölümünə elegiyası", F.Balabəylinin adına, ölümünə kitab bağlamaq yanğısı bu cür düşünməyin ipucudu... Bir də, axı onun dostları tək cə insanlarla sınırlanmır... Bir dostu da vardı "SÖZ" adında... İç-içə, bütün şüurlu yaşamı boyunca nəfəs-nəfəsə qaldığı Söz!!! Allahım, Sözə nə qədər sadıq idi... Sözlərdən oluşan şeirə necə də düşkün idi bizim balaca boylu, böyük ruhlu Fərqanəmiz... Xəstə halında belə uzaq məsafə qət edərək hansısa gənc şairin şeirlərini alıb "Ulduz"un oxucularına sunmaqdan yorulmaması, sağlığının hər şeydən önəmli olduğunu deyərək onu məzəmmət edən dostu Aləmzərə: "Aləm, məni ora başqa bir şey yox ey, şeir, söz apardı, şeir..." etirafı... "Nə sözüm olanda, sözə deyəcəm, Sözümü heç kəsə deməyəcəyəm..." Sözə öləsiyə sevdalanmağın nə demək olduğunu Sən də anladınmı sevgili oxucum?

***Köksümü dağlasa çölə deyəcəm..
Əyilib astaca gülə deyəcəm..
Yanıb qovrulanda külə deyəcəm...
Sözümü heç kəsə deməyəcəyəm...***

***Elə alışmışam, odum qurtarıb,
Doğmamı azalıb, yadmı qurtarıb?
Siz elə bilməyin adam qurtarıb,
Sözümü heç kəsə deməyəcəyəm..***

***Quş olum, budağa qonum, bağışla,
Əllərim üzümdə donum, Bağışla,
Ay atam, ay anam, məni bağışla,
Sözümü heç kəsə deməyəcəyəm...***

***Nə desəm, çalışıb üzə deyəcəm,
Çəmənə sarmaşib düzə deyəcəm,
Nə sözüm olanda Sözə deyəcəm,
Sözümü heç kəsə deməyəcəyəm...***

Şeiri oxuyanda Fərqanənin sanki əsl sevgisinin və sevgilisinin SÖZ olduğunu anlayırsan... Qəlbinin və ruhunun da SÖZ-dən qidalandığını görür kimi olursan...

Şair Afaq Şıxlının fikrincə də, "bütün şair qadınlar ən gözəl sevgi şeirlərini sevgiyə rastlaşdıqları zaman yazırlar. Yaşlandıqca bu sevgini özlərindən uzaq düşməyə qoy-salar, təbii ki, ilham pərisini də uçura bilərlər. Lakin sevgi yaşa baxmır ki! Sevmək qəlbin və ruhun istedadıdır. O ya var, ya da yoxdur. Azərbaycanlı şairələrə, ən çox da gəncələrə tövsiyyə edərdim ki, sevgi şeirlərini ismət duvağına bürünsünlər. Açıq-saçıqlıq gərəksiz bir silahdır. Bu silahdan istifadə etmək zərurəti duymuram şəriyyatda..."

GÜNƏŞİN ÜZÜNƏ BAX... AĞACA SÖYKƏN, DARIX...

(əvvəli 9-cu səhifədə)

Adətən dartışılan qonulardan biri güclü qadın yazarların kəmiyyət baxımından kişilərdən az olmasıdır. Axı, A.Şıxlının da qeyd etdiyi kimi, qadın həyə edir, sevgi şeirlərini ismət duvağına bürüyür və çox mətləbləri örtülü təsvir edir. Bu yolda qadın yazar udur da, uduzur da... Fərqanə Sözbə sevdasında uğur qazananlardan, qalib gələnlərdən oldu...

O, həm də həyalı, abırlı yazar idi, qərübə bir utancaqlığı da vardı... (Təkcə şeir oxuyanda sanki utancaqlığı bir az arxa plana keçərdi, ancaq vətənpərvərlik qonusunda şeir söyləyərkən dişli aslana döndüyünün də şahidi olmuşam...) Bu şeirdə də yer üzünə haqq-ədələt axtarışına çıxan, göz yaşlarında yuyunan, ismət duvağına bürünmüş, həyə tülünə bükülmüş iki insanın ürəkək sevgisi ruhunu qıdıqlayır oxucunun:

**Bəlkə yuxularda görüşək elə,
Nə yoxuş axtaraq, nə iz axtaraq.
Gəlsənə yuyunaq göz yaşımızla,
Nə çaya yollanaq, dəniz axtaraq.**

Hərdən qərübə etirafları vardı Fərqanənin... Deyirdi ki, şair qadının ömür-gün yoldaşı olmaq çox çətindi... Bilirəm İlqar nələr çəkir mənim əlimdən... Bizləri tərək edəndən sonra, üç mərasimi günü Güllü Tomarlı ilə mərhum şairimiz haqqında etdiyimiz ayaqüstü söhbət əsnasında öyrəndim ki... Güllüyə sual verib ki, sən də yoldaşın şeir yazanda əsəbilərsin? Bacı, mənimki qələmi, dəftər-kitabı söyür ey!...

Səmimi etiraf edirəm, əgər mənə o sualı versəydi, deyərdim ki, sən İlqarı qınama... Axı, bir kişinin xanımı "Nəyə əl atıram şeirlə çıxır..." etirafını edirsə, "Məktub" və digər şeirlərində çox səmimi şəkildə misralara düzdüyü fikirləri dilinə gətirirsə, əlbəttə, onu özündən ayıran sehrli gücə-şeyrə, qələm-dəftərə qışqanacaq... Məhz bu qışqanılıqların yaratdığı sıxıntılar anasına ünvanladığı məktub-şeyrin misraları arasına doluşur. Dar şəhərdə kimi-kimsəsi olmayan qızının dadına dostlarının çatdığını vurğulayır və darıxan könlünün onların da məhz şeirlə ovundurduğunu yazır:

**Kimi bazar tikir, kimi ev-eşik.
Hamısı fırlanır bir yerin üstə.
Yaradığım gündən evim tikilib.
Mən sətir qoyuram, sətirin üstə.**

Demək, şeir hər dəmdə özünü yetirir, şairin də, duyğulu adı insanın da dadına çatır. "Şeyr elə bir nemətdir ki, onun xətrinə hər şeyə dözməyə dəyər. Şairin həyatında baş verənlər şeirlərin yaranması üçün zəmindir. Ona görə də şair taleyindən gileylənməməlidir. Buna yalnız sətirlərdə haqqı vardır. Bütün qəmli sətirlər nakam sevgilərin əyninə oturur (A.Şıxlı)". Fərqanə də gileylərini, incikliklərini sətirlərə bükürdü, gözdə qəmdən yaşlar giləlsə də, üzünə təbəssüm qondurmaq bacarırdı... Ancaq gülümsəsə, üzünə süni təbəssüm qondursa da, dərdlərindən qurtula bilmədi ki, bilmədi. Bir də ki, axı şairləri, qələm əhlini xalqın dərdlərinin tərcümanı sanıblar müdriklər bütün dövrlərdə... Bu yükü çəkməyin necə ağır, çətin olduğunu anladığı və anlatmaq istədiyi üçün "Siz məni qoymayın şair olmağa", "Qızları qoymayın şeir yazmağa" səslənişləri ilə şeirlər qələmə alıb...

Fərqanə Kür qırağında doğulmuşdu, Salyandan idi...

Ona görə bəlkə də sözü bir-birinə calayıb bayatı boşan o Dədəmiz sanki elə bu qızıcağı üçün deyirmiş:

**Mən aşıqəm Salyana,
Dara zülfün sal yana,
Necəsən bir ah şəkim,
Kür quruya, sal yana?**

Şair və bəstəçi Xanım İsmayılqızının FB-də onun ölümünə yazdığı dərin təəssüf qarışmış sətirlərini xatırlayıram: "Çox heyf... Fərqanə Mehdiyeva da bu dünyadan kəsüb getdi... Yer in rahat, məkanın cənnət olsun, yana-yana yaşayıb, yaşaya-yaşaya yanan gözəl Şair... ()))"

**Göz aç bilmirəm iş-güc əlindən,
Əllərim qoynuma büküldü qalıb.
Dağı aşırıram... eh... iş nə var?
Ana, şeirlərim tökülüb... qalıb...**

Bu misralar onun küskünlüyünün ilk bətiltiləri... İş-güc, ev, ailə, qadın qayğılarını çəkməkdən usanan yazar xanımın tökülüb qalan şeirlərinin, yaza, yaxud yazdıqlarını üzə çıxara bilmədiklərinin xiffəti... Bəlkə də İlham Qəhrəmana "Fərqanənin ölümünə elegiya"sında bu misraları yazdıran, qəbrinə qələm qoymaq istəyini yara-

dan da şairin o niskilidi... Ya "Korun yanan ocaq"dən qalxan acı tüstünün doğurduğu göz yaşları?!

**"Ulduz"da hamıya istisi çatan,
korun yanan ocaqdın.
Dəfninə çata bilmədim,
Qəbrinə qələm qoyacağdım.**

"Heç bir qız uşağı güclü olmaq üçün doğulmaz. Hər biri məsum xəyallar quran erköyün bir şahzadəyə bənzəyərlər. Taledir onları zəif, ya da güclü edən. Tutulmamış sözlər, yaşanmamış xoşbəxtliklər, ölüm və ayrılıqlar güc verir onlara. Qurulan xəyallarla qala kimi yıxıldığında, əzilməmək üçün güclü olmaq məcburiyyətindədir", - Türkiyəli yazar Rana Şahnazın bu sözlərindəki gerçəklər həyatdan, taledən küskünlüyün ikinci bətiltilisi... O da deyilməmiş sözlər, yaşanmamış mutluqlar, ölüm və ayrılıqlar üzündən güclü olmaq, daha dəqiq desəm, görünmək zorundaydı... Niskilinin, küskünlüyünün bir nədəni də elə bu idi...

**Qan çəkir bizi Təbrizə..
Gedirəm Üzü Təbrizə...
And verrəm sizi Təbrizə...
Məni unutmayın dostlar...**

Təbriz bütün düşünən aydınlığımız kimi, onun da süurlu şəkildə dərk edib ağrıdığı ürək yarasıydı...

Ona görə and yeri olmuşdu Təbriz... Ondən elliklə ayrılığımız isə yaşama küskünlüyünün bir nədəninə çevrilmişdi... Aman-sız xəstəliyə yaxalandıqdan sonra müalicəsini Təbrizdə alması üzünü qoca Təbrizə yönləndirən nədənlərdən biri olsa da, "Laçımsız Laçımanı oynama, qardaş..." ağı-şeyrini yazan bir Vətən qızının misralardakı yalvarışa bürünmüş üsyanı başqa cür düşünməyə əsas vermir, Təbriz elə onun and yeri idi, itirdiyimiz doqquz rayonumuz kimi:

**Daha nəyin qalıb... haran göynəsin.
Dağlara dağ çəkdi... Aran göynəsin.
Qoy bir az duz sapım... yaran göynəsin.
Laçımsız Laçımanı oynama qardaş...**

Həmişə adı çəkiləndə nədənsə Fərqanə hadisələri - "1989-cu ilin 1-5 iyun tarixlərində Özbəkistan Sovet Sosialist Respublikasının Fərqanə vadisi olaraq adlandırılan bölgəsində yaşayan Axısqa türklərinə qarşı yerli özbəklər tərəfindən gerçəkləşdirilmiş poqrom" yadıma düşürdü... Hadisələr nəticəsində, dəqiq necə nəfərin öldürüldüyü məlum olmasa da, həmin ildən etibarən Özbəkistanda yaşayan 100 minə yaxın Axısqa türkü bölgəni tərək edərək qonşu ölkələrə və Azərbaycanın ərazilərinə sığınmalarını - türkün tarixən üzleşdiyi, daxili və xarici düşmən qüvvələrin məruz qoyduğu fəlakət, soyqırğını zəncirinin bu halqasını xatırlayıram. İndi düşünürəm ki,

Fərqanə Fərqanə vadisindən qovulan, perik salınan o türklərin düşüdü yurtdan görə də çox darıxıb... və küskünləşib... Dərbənd, İrəvan, Borçalı, Təbriz ağrıları yaşayan şairin dər zəncirinin ən ağır, ən üzüntüverici halqası isə Qarabağ torpaqlarının, dünyanın əsrarəngiz gözəlliklər məskənlərindən olan Şuşa, Laçın, Kəlbəcər, Qubadlı, Zəngilan, Xocalının vandal erməni çəlladları tərəfindən işğal olunması idi. Bəlkə də Fərqanə çoxlarımız kimi, Qarabağın ağrısını daşıya, ağırlığına dözə bilmədi... Yoxsa "Daha nəyin qalıb... haran göynəsinin... Dağlara dağ çəkdi... Aran göynəsinin... ..Həm itmiş yuvan, basım bağrıma..." feryadı yanib pörşələnməyən bir ürəkdən yüksələ bilərdimi? Özün şahid ol, oxucum:

**Didir bir-birini 'O', 'BU'nun üstə,
Yaman fırlanırın quyunun üstə,
Tökmə acığını oyunun üstə,
Laçımsız Laçımanı oynama, qardaş..**

Ondan qalan bir şəkildə ağaca söykənib günəşə baxan Fərqanə Laçınlı, Şuşalı, Kəlbəcərli günlər üçün darıxırdı!.. Və ən kədərli əslində sevgi şeirləri yazan, sevgiyə Allaha inandığı qəddər inanan şairin ata-baba yurdlarımız düşmən əlinə keçəndən sonra, sevginin dadını yadırgaması, sevgi şeirləri yazma bilməməsidir... Bu məqamda özünün etirafı, fikrimcə lap yerinə düşər: "Şeyri canımdan çox sevdim. Qarabağ ağrısı çıxmır canımdan. Qələmimin gözündən yaş gəlir. İlk oxucularım olan, şeirimi oxuyub öyünən, özündən qabaq şeirim qabağına yüyürən valideynlərimi itirdim və bu itkilər də yenə məni ağrı-acısıyla ədəbiyyata bağladı, yazılarıma hopdu:

**Yazıram ürəyim, könlüm sıxılır,
Sevgisiz ömrün evi yuxılı...
Nə yazsam ayrılıq olur axırı,
Sevgi şeirləri yazma bilmirəm..**

Şairlərin əsil yaşama, bu dünyadan köçəndən sonra başlayar, - deyən Güney Azərbaycanın ünlü modern şairi R?sul Q?dirinin Fərqanənin ölümünə yazdığı şeirlə, Təbrizimizdən göndərdiyi erməganla yazıya nöqtəni qoymaq istədim... Şeyrin son misrasındakı "Niyə ayrılıq?" - sualının cavabını bulmaq istəyi ilə:

*Adı Fərqanədir
Şairdir
Adı kimi haqqı batıldan ayıran şair...
Bu gün Təbrizdə qonağıdır.
Şeyrlərindən oxudu, dindirdik.
Heç bir aparat qullanmadan,
Qulaqlıq taxmadan dindirdik.
Dinləyərkən kövrəldim, qanı qaynadı...
Kəlmələr coşurdu ürəyimdən
Baxışlardan oğurladığım ekiz gilərlər adaya bənzəyirdi
Şeyr kitabını pay gətirmişdi, oxudum,
Heç bir sözlük görəmədən oxudum.
İkibəşli duyğuşu yaşayırdım,
Gah boynumun damarından yaxın hiss edirdim varlığını,
Gah Araz, uzunluğu qədər uzadı.
Bir an unuttuğum, amma,
Yenə qarğınmış Araz düşdü yadıma...
Şeyrlər Tanrıya ən yaxın insanlardır deyirlər,
Ayrılan unuttum sormasın:
Şeyr! Bəs nədən biz hələ də ayrı qalmışıq?!*

P.S. Əziz oxucum, "Çəkdiyərim mə-nə bəsdini", "Deyirlər şirindi dünya", "Payızın yanında gözlərsən məni", "İkimi-z darıxsaq..." kitablarının sırasına biri də əlavə olundu: İndi oxuduğum, yaxud oxuyacağım bu kitab... "Mən Sizə darıxmaq öyrədəcəyəm..."

Amma bu kitabın içindəkiləri Fərqanə yazmayıb, onu sevənlər, sevib dəyər verənlər qələmə alıblar. Çünki sevdiklərini gözüyaşlı qoyub və ölüm adlı əbədi sevgiliyə qovuşub...

Artıq göylərdə Fərqanə... Tanrının çox sevdiyi bəndələrindən olan bakirə şair gəldiyi yerə qayıdıb və dostlarının, qələmdaşlarının fikirləri quşqanadlı sözlərə, misralara dönüb yağış damlları kimi öncə məzarı üstünə yağır, sonra isə dərdlərinin ağı dediyi paralanmış Vətəninin səmasında azad dolanan ruhuna çilənir...

